

lahko je, kot si to močno želi. Pesniški subjekt se je tako pomanjšal na višino očesa. Vendar v tisti meri vseh videnj, ko se njihovo število združi v eno samo oko.

V sferi čutnega dojetanja jaz ne vem, da imam tistih sto ali tisoč oces. Čutim in zavedam se lahko le enega samega. Na določeni skoraj nični razdalji tudi jaz jasno vidim in zelo natančno tisto eno oko. Ne svoje, pač pa oko drugega kiklopa. In če je to ona, je to kiklopino oko. Ona je, kot pravi pesem, Enooka in Samooka. Pesem zmora tisto, kar zmora edinole še resničnost in česar ne zmora nobena kamera in tudi noben običajen pogled.

Ali kot smo že rekli: »Enooka se premikaš // v čarni ris.« Nedvomno sem potem tudi sam tisto, kar čutim in vem. Da sta namreč na tej skoraj nični ekvidistanci oba samooka in tudi eno samo oko: »Združena v eni / sami zrcalni usodi / sem midva oba // v kiklopinem očesu.« V kiklopinem očesu!

Franci Zagoričnik

SAGADINOV BIOTOPI KRANJA

Sagadinova knjiga nas v prvi vrsti navaja na misel, da je to kar pesniška knjiga Kranja in kot takšna po svoje gotovo tudi izjemna. Saj se ob njej skoraj gotovo spomnimo na Stritarjeve Dunajske sonete izpred 120-ih let in na Rilkejeve Devinske elegije izpred 70-ih. Oboji so nam po pesniški geografiji dokaj pri srcu. Četudi niso nastajali ravno na Slovenskem, so pa iz naše neposredne bližine in si je želeli, da bi tudi Biotopi Kranja za nas in tudi drugod pomenili, denimo, takšno svetlo pesniško obzorje, kakršnega nam za Kranj že predstavlja Prešernova poezija.

Zvrstna označitev, da imamo pri tem opraviti s pesnitvijo, je uredniška. Avtor sam se ni odločil, da bi zvrst svojega dela jasneje opredelil. Pri tem je verjetno upošteval, da je že iz njegovega pesniškega besedila samega dovolj razvidno, da to ni običajna zbirka, grajena na tematskih sklopih, ali na kak drug način sestavljena kot rezultanta nekega avtorjevega ustvarjalnega razdobja. Uredniški razlog pa je vendar bibliografsko-kataloške narave.

Pač pa pri tej označitvi ne bi bilo dovolj povedati, da gre morda za bolj zaokroženo in celovito pesniško delo, saj bi to lahko veljalo tudi za običajno pesniško zbirko. Natančnejši vpogled v to delo nam da slutiti, da bomo način njegove »gradnje« lahko odločneje navezali prav na uporabljeni arhitekturni pojem, ki v pesništvu ni domač samo v epiki, pač pa, kot kaže, tudi v liriki. Pri tej gradnji tudi ne moremo misliti na (pesniško) gradnjo nasploh, kamor bi se potem lahko uvrščala tudi pesniška »zbirka«. Predvsem mislimo na izjemno obsežno gradnjo. Uporaben je tudi izraz »hiša jezika« in v našem primeru morda »mesto jezika«.

Ta gradnja ni nujno kaotična ali kvečjemu »urejena« zbirka nekakšnih pesniških biotopov. To Sagadinovo mesto jezika je natančno »projektirano« in izpeljano po načrtu, kot ga npr. zahteva tudi veliki sonetni venec. Čeravno se nam zdi, da gre pri tem za neko selektivno kopijo povsem prepoznavne urbane biotopske resničnosti, ki je obenem tudi na samem robu našega pomnenja ali pozabitve. Ta prepoznav-

nost se odkrito ponuja. Ampak zanj, ki mu je njegova pesniška gradnja in potem ponudba povsem jasna, pa je značilen ravno odmik od mimetičnosti in s tem od nekakšne krajevne epike.

Tudi če gre za oblikovanje mitologije, je ta predvsem lirski. In na Slovenskem so že vpeljani tako veliki lirski pesniški sistemi, ki kljub svoji obsežnosti ne podležejo epiki, kar je dovolj nenavadno ter izjemno in po svoje skoraj protinaravno, če naj bi bila lirski pesem samo kratka, po svojih oblikah in obsegu naj bi segala kvečjemu tja do sonetnega venca, himne in elegije.

Morda je ravno položaj slovenstva znotraj srednjeevropskih pritiskov izoblikoval ali tudi izsilil slovenski pesniški izhod v veliki lirski formi, kakršne druge literature ne poznajo v tolikšni meri in pogostnosti. Takšen izhod je lahko izraz veličine naše človeške tragike. Saj so takšna velika dela pričela nastajati v letih načrtovanega iztrebljanja slovenskega naroda, v času druge svetovne vojne in tudi po njej, v taboriščih in zaporih, ali v tako imenovani svobodi, ki je dejansko pomenila sistem taborišča. To so bili veliki sonetni venci (Balantič, Batista, Moder, Sarabon, Cundrič) in nastajale so tudi druge velike lirski gradnje (zgradbe, hiše jezika, ali morda narobne piramide jezika), kot so Konstelacije Saše Vegri, veliki ciklusi nonetov Tatjane Pregl Kobe ali v našem primeru Biotopi Kranja Janeza Sagadina.

Sagadinova lirski gradnja nam po svoji arhitekturni tridelnosti predoča Mesto (stari del mesta) in Huje (na levem bregu keltske reke Kokre), kjer je nemara še »huj« - po imenu sodeč. V tretjem delu in med njima pa je Most, ki je v resnici kar osrednji del pesnitve, ne pa samo fizična ali domišljajska povezava med obema biotopoma, med Mestom in Vasjo. To nam lahko da misliti, da je tudi v Mestu dovolj hudo, čeravno je na vasi še »huj«, in da je posebno hudo tudi na Mostu, ki je potemtakem in na svoj način vendar tudi med bio-topi, čeravno obenem tudi svojevrsten bio-cid.

Vendar pa Biotopi Kranja niso nič kaj samo natopljeni z dolinskimi solzami, kot simbolom nekdanjih ali sedanjih fevdalnih razmerij, nekdanj med graščino ali burgom in vasjo oz. danes med urbanim naseljem-nasiljem in opozicijo naravnega okolja, ki ga mesto vse bolj požira vase in sili k zadušitvi in h končnemu izničenju vseh biotopov. Pesniško Sagadinovi biotopi vzkaliyo sicer iz razvidnega osnovnega »epskega« gradiva, vendar tako da lahko ostanejo v svoji čisti liričnosti, tako rekoč na strunah samih besed, ki morda odmevajo ali znova obujajo pomnenje prvinskega in njegovo vztrajanje v dragoceni povezavi zunanje in notranje ravni biotopov, morda v tisti naravni in neizogibni uravnovešenosti nasprotij, ki v resnici sugerirajo upor zoper izključno stihijnost sodobne urbanizacije in tudi v opoziciji zoper nevrpraljšivost samoumevnega urbanega prebivanja.

Tako se Sagadinovo pesništvo kaže na obeh ravneh, pomenski in estetski. Slednja je v docela aktualni obliki slovenskih velikih lirskih gradenj na črti od Velikih sonetnih vencev naprej do Sagadinove tehnopoetične inovacije z Biotopi Kranja, ki bojo prav gotovo posegli v poetološki besednjak našega sodobnega lirskega pesništva. Ta aktualnost Sagadinovega pesništva je še naprej v celoti v skladu z opisanim položajem sodobnega slovenstva, zato ne pozna in ne nudi cenenege bralnege ali estetskege ugodja. Zato lahko govorimo o visoki moralnosti in tudi ustvarjalni poštenosti njegovega dela.

(Pesnitev Janeza Sagadina BIOTOPI KRANJA je izdal GOZD – Gorenjska založniška družba v zbirki Bela, likovno opremil Henrik Marchel, spremna beseda Franci Zagoričnik, Kranj 1997.)